

تربیت

در عصر فضای مجازی

عکاس: غلامرضا بهرامی

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر علی لطیفی

معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

همایش ملی «آموزش مجازی؛ ظرفیت‌ها، بایسته‌ها و شیوه‌های تربیتی» به همت انجمن دانش‌آموختگان دانشگاه فرهنگیان و با همکاری معاونت فرهنگی اجتماعی و معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه فرهنگیان برگزار شد. جناب آقای دکتر علی لطیفی، رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، در این همایش بحثی را با عنوان «گذار از آموزش مجازی به آموزش در عصر فضای مجازی؛ تأملات و بایسته‌ها» ارائه کرد که خلاصه‌ای از آن را با هم بی‌می‌گیریم.

مسئله چیست؟

تجربه‌های افراد در فضای مجازی متفاوت از فضای فیزیکی است. این تجربه‌ها به‌مرور زمان لایه‌های هویتی متفاوتی را در اشخاص پدید می‌آورند که فهم، تدبیر و برنامه‌ریزی تربیتی برای آن‌ها بسیار مهم و پیچیده خواهد بود و باید به آن‌ها توجه شود. اگر نسبت به این تغییرات و تحولات هویتی، خلقی و عادت‌های که در استفاده از این فضا در انسان رخ خواهد داد، حساس نباشیم و درباره آن‌ها تأمل و تدبیر نکنیم، چه‌بسا نتوانیم وظیفه تربیتی خود را به‌درستی انجام دهیم.

تحلیل

در فضای مجازی، به واسطه راه‌یافتن ابزارهای جدید به زندگی، خلیقات، عادت‌ها و لایه‌هایی از هویت در حال تغییرند. وظیفه مربی و معلم تمام‌عیار توجه کردن به این موضوع است. با ورود به فضای مجازی، در سبک اندیشیدن و رفتار انسان‌ها تغییراتی رخ می‌دهد. تمام معلمان، مربیان و برنامه‌ریزان در عرصه تعلیم و تربیت باید به این مسئله حساس باشند که این تغییرها چه هستند و چه پیامدهایی را به دنبال خواهند داشت.

حضور گسترده فضای مجازی و سکوها (پلتفرم‌های) متنوع در زندگی انسان‌ها، گونه‌های متفاوتی از فکر کردن را برای ما رقم می‌زند و ما را با اقتصاد، سیاست، آموزش و تربیت سکویی (پلتفرمی) مواجه می‌کند.

در بستر اینترنت اشیا و هوش مصنوعی، ابعاد و امکان‌های پیچیده‌تری برای جهت‌دهی فکری و رفتاری انسان‌ها فراهم شده است و حتی آموزش و تربیت می‌تواند بر مبنای ابزارهای هوشمند طراحی شود. اما پرسش اینجاست که حرکت کردن به سمت چنین

تربیت‌هایی، تا کجا و چگونه می‌تواند ما را به تربیت اصیل و واقعی نزدیک یا از آن دور کند؟

حجت‌الاسلام لطیفی با اشاره به برخی ویژگی‌های ساختاری فضای مجازی همانند ابرمتنی بودن محتوا، قابلیت تولید و اشتراک‌گذاری محتوا توسط همگان، فرازمان و فرامکان بودن، دسترس‌پذیری همگانی و حداکثری، و گمنامی کاربر در فضای مجازی، دو چالش تربیتی برآمده از این ویژگی‌ها را تشریح کرد. لطیفی ویژگی «ابرمتن بودن» (هایپر تکست) محتوا در فضای مجازی را موضوع مطالعه قلمروهایی همانند مطالعات رسانه و عصب‌شناسی عنوان کرد و افزود: «در فضای ابرمتن، کاربر به‌طور دائم در حال پرسش از یک محتوا به محتوایی دیگر است. این نوع رفتار بر عادت‌های ذهنی، نوع و سبک تفکر انسان تأثیر گذار است، به این معنا که سبک تفکر خطی کمرنگ می‌شود و به پرش‌های ذهنی عادت می‌کند. به همین خاطر، شیوه مطالعه کسانی که کاربران فضای مجازی هستند، به هم می‌خورد. آن‌ها فرصت و حوصله خواندن متن‌های طولانی را ندارند و قدرت تمرکزشان نیز کمتر شده است.»

وی «چالش هویت» را دومین چالش تربیتی برآمده از ویژگی‌هایی همانند قابلیت تولید و به اشتراک‌گذاری محتوا، فرازمان و فرامکان بودن فضای مجازی و گمنامی کاربر در آن دانست و اظهار کرد: «استفاده ابزاری از فضای مجازی برای تقویت آموزش خوب است و باید از این بستر نهایت استفاده را کرد، اما باید نسبت به تغییر در تعهدات، خلیقات و عادت‌های افراد جامعه، در اثر انس با این فضا، نیز حساس بود و برای آن برنامه‌ریزی تربیتی داشت.»